

Tijd is geld

Auteur(s):

Lecq, S.G., van der

Verschenen in:

ESB, 85e jaargang, nr. 4274, pagina 773, 6 oktober 2000

Rubriek:

Van de redactie

Trefwoord(en):

Aksie! De FNV heeft de strijd om de tijd aangespannen¹. Volgend jaar in de onderhandelingen moeten er meer afspraken komen over het thema 'vrije tijd en werktijd'. Onder welke van de twee de fnv de onbetaalde huishoudelijke arbeid schaart, is niet geheel duidelijk. Wel lijkt helder dat vakbonden zich niet meer voornamelijk met geld bezighouden.

Voor steeds meer mensen is tijd het nieuwe geld. Waar vroeger geld schaarser was dan tijd, lijkt de situatie nu omgekeerd. Iedereen heeft een 'tijdbudget' van vierentwintig uren per dag, maar de alternatieve aanwendingsrichtingen zijn dermate concurrerend dat tijd als schaars wordt beleefd. De 'budgetlijn' ligt als het ware zo dicht bij de oorsprong dat deze slechts een zeer lage nutscurve kan raken. Als we tijd en geld ieder een eigen as toekennen in een dergelijk diagram, komen de substitutiemogelijkheden in beeld.

Topfunctionarissen laten zien dat hoe meer geld mensen ontvangen in de vorm van de stroomgrootte inkomens, hoe minder tijd ze vrij ter beschikking hebben. Zij kopen voor geld zaken die anderen met meer tijd zelf maken, zoals maaltijden. Mensen met minder geld, zoals uitkeringsontvangers, hebben juist relatief veel tijd. Daardoor zullen zij eerder hun kleren zelf naaien en hun groenten zelf verbouwen om tijd uit te geven en geld te besparen. Alleen mensen die veel geld in de vorm van de voorraadgrootte vermogen hebben en daarvan kunnen rentenieren, zijn in de comfortabele positie dat ze beide rijkdommen combineren. Ten slotte zijn er nog de pechvogels die het met heel weinig geld en heel weinig tijd moeten doen: de laagbetaalden die met een of meerdere baantjes per gezinslid de tent net draaiende weten te houden. Zien we hier Amerikaanse toestanden of werkgelegenheidsbevorderende marktwerking?

De markt kan inderdaad een gedeeltelijke oplossing bieden doordat degenen met veel tijd gaan werken voor degenen met veel geld. De groei van de persoonlijke dienstverlening, zoals de strijkservice en de hondenuitlaatsdienst, is hier een succesvol voorbeeld van. Zo worden tijd en geld in het taalvriendelijke economenjargon 'geheralloceerd', totdat het nut van de marginale eenheden tijd en geld voor individuen weer gelijk zijn. Einde verhaal? Niet voor iedereen.

Diverse herauten van de nieuwe economie zeggen dat tijd in toenemende mate hét waardevolle goed is. Aanbieders op internet weten hier alles van: zij strijden dagelijks om de seconden van de websitebezoekers aan wie ze hun 'content' en hun 'e-commodities' proberen te slijten. Hoe meer tijd, hoe meer aandacht voor de webadvertenties, hoe meer omzet.

Je zou bijna denken dat de nieuwe economie de rollen gaat omdraaien: de oude armen worden de nieuwe rijken omdat ze over veel tijd beschikken. Dat is pas een nieuwe economie! Zo simpel ligt het echter niet. Je hebt toch tenminste een pc nodig en ook wat pecunia voor een abonnement bij een access provider of kabelmaatschappij. In de oude economie wisten we het ook al: geld en tijd zijn slechts beperkt substitueerbaar. Vrije tijd blijft het statusgoed van de renteniers.

Hiermee zijn we terug bij de vakbond, die de strijd om het geld even laat rusten en de strijd om de tijd opent. Om te kunnen 'werken aan de kwaliteit van leven', zoals de bij de actie behorende notitie heet, moeten er meer flexibiliteit en zeggenschap komen ten aanzien van werkroosters, verlofvormen en uittreding. Het totaal aantal gewerkte uren per persoon zal hierdoor eerder af- dan toenemen. Blijkbaar laat het inkomen het toe om over de werkuren te beginnen. Dat is leuk voor de micro-economen, die de 'backward bending labour supply curve' wel van college kennen, maar gek genoeg zelden in de praktijk waarnemen.

Inmiddels zijn er verklaringen gezocht voor het bij stijgend inkomen toch groot blijvende arbeidsaanbod. Zo zou het toenemend inkomen leiden tot gewinning aan een hoge levensstandaard. De grote behoefte aan consumptiegoederen zou werknemers ertoe dwingen hun arbeidsaanbod blijvend hoog te houden. Alleen vrekken en consuminderaars, de voor marketeers niet zo interessante doelgroepen, onttrekken zich aan deze 'cycle of work and spend'². In Nederland zien we deze ontwikkeling bij het toenemende aantal hypotheeklen dat op twee inkomens is gebaseerd, waardoor het arbeidsaanbod van stellen en gezinnen hoog moet blijven. Psychologen hebben inmiddels geconstateerd dat het welbevinden van consumenten sterker afhangt van de relatieve hoogte van hun consumptie dan van de absolute hoogte ervan. Vrije tijd levert dan al snel minder nut op dan een relatieve verhoging van de levensstandaard, zodat een mogelijke verklaring is geboden voor het tot op heden uitblijven van een teruglopend arbeidsaanbod.

Met de actie van de FNV is het nu dan toch zover. Nieuw is dat het hier voor veel werknemers niet over werktijd versus vrije tijd zal gaan, maar over werktijd versus zorgtijd, oftewel onbetaalde arbeid. De substitutie tussen beide soorten van arbeid, in plaats van die met vrije tijd, verklaart waarom hier mogelijk wél sprake is van een afnemend aanbod van betaalde arbeid. Standaard micro-economie doet vermoeden dat de strijd om de tijd zal doorgaan totdat een extra uur onbetaalde arbeid evenveel waard is als het laatste uur betaalde arbeid. Zo naderen we het levenswerk van wijlen Marga Bruyn-Hundt, zonder nieuwe economie maar met vraag, aanbod en marktwerking

1 Looneis bonden komt maximaal uit op 4 procent, NRC Handelsblad, 18 september 2000.

2 J.B. Schor, Beyond an economy of work and spend, 1997, oratie, Tilburg university press.

Copyright © 2000 - 2003 Economisch Statistische Berichten (www.economie.nl)